

MAVZU: AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING QO`LLANISH SOXALARI

Axborot texnologiyalari fakat fan va texnika xodisasi bulmasdan, iktisodiy rivojlanishning muxim omiliga aylanmokda. Axborot bilan kamrab olinmagan biror muxim xujalik sektorini (ishlab chikarish, transport, kredit-moliya soxasi, savdo) misol keltirish kiyin. Ayni paytda kompyuterlar va aloka vositalari asosida axborotni tuplash, saklash va takdim etishning zamonaviy usullari, yangi axborot texnologiyalari va xizmatlarni sotish (tarkatish) maksadlarida ishlab chikarish mustakil tarmok sifatida shakllandi va ajralib chikdi. Shunday kilib, xalk xujaligini axborotlashtirish kelgusiga yorib utish demakdir.

Axborot texnologiyalari, shu jumladan, kompyuterlar keng kullanilib kelayotgan ayrim soxalarni kurib chikamiz.

Biznes soxasi

Axborot texnologiyalari yangi korxona yoki firmaning muvaffakiyat bilan faoliyat kursatishida katta rol uynashi mumkin.

Masalan:

- biznes reja tuzishda va kutilayotgan daromad va chikimlarni xisoblashda;
- kompaniya yoki firmaning emblemasini va tegishli xujjatlarini tartibga keltirishda;
- kompaniya yoki firmaning takdimot marosimini utkazishda;
- reklamalarning loyixasini tuzish va reklama materiallarini tayinlash, xisobotlar, shartnomalarni tayyorlashda;
- mijozlar xakidagi ma'lumotlar ruyxatini saklash va u bilan ishlashda;
- boshka firmalar, potentsial ta'minotchi, ulgurji xaridorlar bilan boKlanishda;
- mijozlar va ta'minotchilar bilan muzokara olib borish va xokazolarda.

Bank soxasi

Bank tizimi uzining ish faoliyatida axborot texnologiyalaridan keng foydalanish imkoniyatiga ega. Masalan:

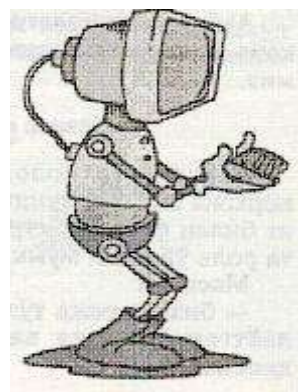
- yil davomida sutkasiga 24 soat mijozlarga aloka uchun va tegishli ma'lumotlarni olish, balansni tekshirish, xisobni tulash imkoniyatini yaratish;
- mijozlarga xizmat kursatish madaniyatini oshirish;
- kredit kartochkalari yordamida telefon yoki Internet orkali xizmatni yulga kuyish va boshkalar.

Robototexnika soxasi

Ma'lumki, «robot» suzi bizning tilimizga ilmiy fantastikadan kirib kelgan. Birinchi bor bu suzni oltmish yil oldin tanikli chex fantast yozuvchisi Karel Chepek ishlatgan. Ammo «mexanik odamlar» undan oldinrok xam ma'lum edi. Urta asrlarda inson iste'dodlariga ega bulgan musikachi-kuKirchok yoki rassom-kuKirchoklar paydo bulganligi ma'lum.

Kompyuter asri boshlanishi bilan insonni oKir va zararli mexnatdan ozod etadigan robotlar paydo buldi.

Ular garchi odam kiyofasida bulmasa-da, kuplab funktsiyalarni (ishlarni) bajara oladilar. Masalan, UzDAEWOOavto Uzbekiston — Koreya kushma avtomobil korxonasida turli ishlarni bajaradigan robotlar keng kullanilmokda.

Bugungi kunda robotlar mashinasozlik zavodlarida, pulat kuyish sexlarida, ximiyaviy laboratoriyalarda, kurilishda keng kullanilmokda. Robotlarni yaratish bilan shuKullanadigan texnikaning maxsus shoxobchasi — robototexnika paydo buldi.

Robotlar orasida keng tarkalgani bu robot manipulyatorlardir. Manipulyatorlar — uta sezgir va kuchli mexanik kuldir.

Robotlarni kompyuter boshkarib turadi, ya'ni kompyuter robotning «miyasi»dir, ular telekameralar orkali «kurib», mikrofonlar yordamida «eshitadilar», ya'ni axborot kabul kiladilar. Maxsus datchiklar «sezgi» organi vazifasini utaydi.

Marketing soxasi

Marketing inglizcha «market» (bozor) suzidan olingan bulib, bozor, savdo soxasidagi faoliyatni anglatadi.

Marketingda eng asosiysi, bozorni, xaridorlar talab va extiyojlarini chukur va xar taraflama urganish va ishlab chikarishni shuning asosiga kurish, ikkinchi tomondan esa bozorga, mavjud talab va extiyojga faol ta'sir kursatish, xaridorlarning muayyan mollarga bulgan talablarini shakllantirishdan iborat.

Marketingni kompyuterlarsiz, axborot texnologiyalarisiz tasavvur etib bulmaydi.

Ishlab chikarish soxasi

Ishlab chikarishning deyarli barcha soxalarida kompyuterlar kullanilib kelmokda. Kompyuterlar kupgina texnologik jarayonlarni boshkarmokda. Ular yordamida yangi maxsulotning chizmasini yaratishdan toki tayyor maxsulot bulib chikkunga kadar bulgan barcha jarayonlarni avtomatlashtirish mumkin.

Maxsulot shaklini konstruktor kompyuter ekranida chizib, tegishli uzgartirishlar yasab, koKozga chop etishi mumkin.

Maxsulotni ishlab chikarish uchun kerakli barcha kurilmaning imkoniyatlari, unga ketadigan sarf-xarajatlarni xisob-kitob kiliشda va boشka ishlarni bajarishda xam kompyuter beKaraz yordamchidir.

Maxsulotni ishlab chikarishda axborot asosiy kompyuterdan ishlab chikarish liniyalariga etkaziladi. U erda axborotni kabul kilishga tayyor turgan robotlar kompyuter uzatgan dastur asosida maxsulotni yiKa boshlaydi. Tayyor maxsulotlar esa robotlar yordamida tekshirilib, omborlarga junatiladi.

Tibbiyot soxasi

Ma'lumki, shifokorga borishni kupchiligingiz xush kurmaydiz. Birinchidan, siz bemorsiz. SoKlom odam u erga bormaydi. Ikkinchidan, u erda xamma joyda navbatda turishga tuKri keladi. Masalan, registraturada kasallik varakasi uchun, shifokorlar kabuliga kirish uchun va xokazo. Uchinchidan, shifokor yozib bergan dorilarni dorixonalardan izlash kerak buladi.

Kompyuterlarning shifoxonalarda va poliklinikalarda paydo bulishi kup narsalarni, jumladan, yukoridagi muammolarni xam tubdan uzgartirib yuboradi. Endi siz tuKridan-tuKri shifokor xuzuriga yul olasiz. Uning ish stolida odatdagi meditsina ish kurollaridan tashkari kompyuter xam joy olgan: uning xotirasida barcha bemorlarning kasallik tarixi yozib kuyilgan. Agar siz oldin xam murojaat etgan bulsangiz, sizniki xam buladi. Birinchi bor murojaat etayotgan bulsangiz siz xakingizdagi barcha axborotni shu erning uzida shifokor kompyuterga kiritib kuyadi.

Kasalligingiz xakidagi barcha ma'lumotlar kompyuterga kiritilgach, sizning kasalligingiz xakida tashxis kuyiladi va chop etish kurilmasi yordamida dorilar uchun retsept chop etib beriladi. Retseptni olib, boshka kopyuter yordamida ushbu dorilarni eng yakin bulgan kaysi aptekalardan topish mumkinligi xakida axborot olishingiz mumkin.

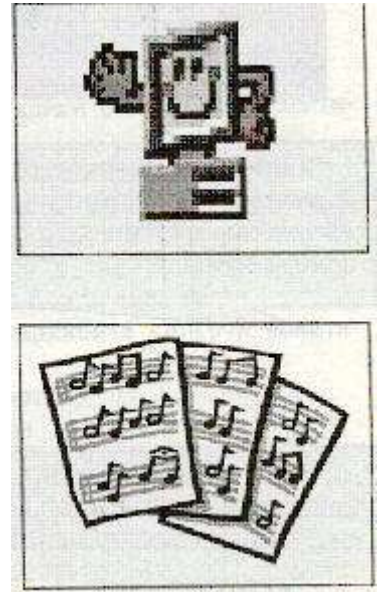
Kompyuter meditsinada boshka ishlarga xam kodir. Masalan, tomograf — ya'ni siljib xarakatlanadigan rentgen apparati insonning ixtiyoriy organi xakida tulik ma'lumot olishi, ulardagi mikroskopik defektlar, chet jinslar (masalan, buyrakdagi tosh) xakida ma'lumot berishi mumkin. Tomograf uzatgan axborotni tezda kayta ishlash va ekranda kursatish uchun albatta u kompyuter bilan boKlangan bulishi shart.

Kompyuter va san'at

Kompyuterning san'atga kanday alokasi bor? Kompyuterlar anik programma asosida ishlaydi. San'at esa — bu ijob, fantaziyadir. Lekin bu soxada xam kompyuter ijob axliga yordam berishi mumkin. Kompozitor musika yaratishda kompyuterdan unumli foydalanishi mumkin. Buning uchun kichik royal yoki elektroorgan yordamida kompyuterga ulanib yozayotgan musika notalarini ekranda kurib turgan xolda yangi asar yaratishi va shu erning uzida, shu onda eshitib kurishi xam mumkin.

Kompyuterlar rassomlarga xam xub yokib kolgan. Kompyuter grafikasi buyicha birinchi kurgazma 1956 yili utkazilgan. Turli eskizlar, chizmalar va rasmlar chizishda rassomlar kompyuterdan foydalanib kelmokdalar.

Bundan tashkari, kino va televidenieni xam kompyuterlarsiz tasavvur etish kiyin. Uozirgi davrda turli joylarda, mintakalarda, xatto kit'alarda yashaydigan insonlar ishtirokida telekonferentsiyalar utkazish an'anaga aylanib kolmokda.

Savol va topshiriklar

1. Biznes soxasida kompyuterlardan kanday foydalanish mumkin?
2. Bank soxasida kompyuterlardan kanday foydalanish mumkin?
3. Robotlar xakida gapirib bering.
4. Marketing soxasida kompyuterlardan kanday foydalanish mumkin?
5. Tibbiyotda kompyuterlar kanday ishlatiladi? Ukiganlaringizga yana nimalarni kushimcha kili-shingiz mumkin?
6. San'atning kanday turlarini bilasiz? Ularda kompyuterlar kanday kullaniladi?